© М. І. Крупка, В. Ю. Бодаковський, А. В. Кожурова

Отримано: 25 лютого 2026 р.

Прорецензовано: 02 лютого 2026 р.

Прийнято до друку: 04 лютого 2026 р.

Дата публікації: 26 березня 2026 р.

email: mkrupka@ukr.net

ORCID-ідентифікатор: https://orcid.org/0000-0002-8775-1397

email: fincredit@ukr.net

ORCID-ідентифікатор: https://orcid.org/0000-0003-2862-5611

email: finkafedra@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: https://orcid.org/0009-0002-5503-565X

DOI: http://doi.org/10.25264/2311-5149-2026-40(68)-154-162

Крупка М. І., Бодаковський В. Ю., Кожурова А. В. Фінансові ризики в банківській системі: теоретична та практична складова. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Економіка» : науковий журнал.* Острог : Вид-во НаУОА, березень 2026. № 40(68). С. 154–162.

УДК: 330.1:336.7

JEL-класифікація: G 21, G 28

Крупка Михайло Іванович,
доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Бодаковський Володимир Юрійович,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Кожурова Антоніна Володимирівна,
здобувач вищої освіти 3 рівня кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ: ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА

Стаття присвячена теоретико-концептуальним засадам функціонування банківських установ як суб'єктів фінансової системи країни. Здійснено наукову розвідку основних парадигм у працях та публікаціях вчених-фінансистів, а саме у сфері дослідження причин виникнення фінансових ризиків у банківській системі, їх видів та методів управління ними, подано інформацію з позиції розуміння еволюційного характеру формування ризиків на макрофінансовому рівні. З метою отримання новітніх наукових результатів при дослідженні ризиків, які виникають в процесі банківської діяльності, застосовано основні наукові методи, а саме: емпіричні – для переоцінки макрофінансового аналізу банківської системи на теоретико-методологічному рівні; теоретичні – для проекції ідей вчених-фінансистів, які досліджують фінансові ризики, особливо банківські, як їх різновид, на сучасні теоретико-прикладні реалії функціонування фінансової системи країни; синтез – з метою ідентифікації актуальних концепцій для удосконалення механізму виявлення, ідентифікації, оцінки та управління фінансовими ризиками; абстрагування – для виявлення сфери впливу фінансових ризиків на фінансову систему країни, особливо банківський сектор; узагальнення – для формування своєчасних релевантних пропозицій щодо удосконалення алгоритмів виявлення фінансових ризиків та механізму нівелювання їх негативного впливу на діяльність банківських установ в умовах невизначеності.

Виокремлено основні ідеї та дискусійні питання, які стосуються фінансових ризиків, їх тлумачення та механізмів виникнення. Особливо банківської сфери, яка тісно пов'язана з підприємницьким середовищем та фізичними особами. Актуалізовано на теоретико-методологічному рівні механізм організації фінансових відносин як першопричину виникнення ризиків у фінансовій системі країни. Розглянуто фінансове середовище комплексно з позиції функціонування банківських установ. Дає можливість стверджувати про системний макрофінансовий аналіз основних явищ та процесів, які виникають в умовах розвитку та життєдіяльності українського суверенного суспільства. Проаналізовано основні проблеми, які виявленні в процесі наукових досліджень вчених-фінансистів та сформовано власне наукове бачення на перспективність і належну адаптацію наукових пропозицій у сфері виявлення, моніторингу й управління фінансовими ризиками на рівні банківських установ. Запропоновано та обґрунтовано посилити роль центрального банку на грошово-кредитному ринку для підвищення рівня управління фінансовими відносинами, що дасть змогу знизити ймовірність виникнення фінансових ризиків та поліпшити стійкість банківської системи країни в умовах гібридної агресії, сприятиме стабілізації фінансової системи, особливо підприємницької діяльності в довготерміновій перспективі.

Ключові слова: *грошово-кредитна політика, макропруденційна політика, фінансові ризики, банківські ризики, механізм управління фінансовими ризиками.*

© М. І. Крупка, В. Ю. Бодаковський, А. В. Кожурова
ISSN 2311-5149
ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ

Myhaylo Krupka,
Doctor of Economics, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Head of the Department of Finance, Money Circulation and Credit,
Ivan Franko National University
Volodymyr Bodakovskyy,
PhD, Associate Professor,
PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Money Circulation and Credit,
Ivan Franko National University
Antonina Kozhurova,
Degree Candidate, Department of Finance, Money Circulation and Credit,
Ivan Franko National University

FINANCIAL RISKS IN THE BANKING SYSTEM: THEORETICAL AND PRACTICAL COMPONENTS

This article examines the theoretical and conceptual principles underlying the functioning of banking institutions within the national financial system. It explores the primary paradigms regarding the causes, types, and management methods of financial risks in the banking sector, emphasizing the evolutionary nature of risk formation at the macro-financial level. To achieve these scientific objectives, the study employs empirical, theoretical, synthetic, abstract, and generalizing methods. These approaches facilitate a comprehensive macro-financial analysis, projecting established financial theories onto the modern realities of Ukraine's financial system to improve the detection, assessment, and management of banking risks.

The research highlights key discussions surrounding financial risks and their mechanisms of occurrence, particularly within the banking sector, which is deeply interconnected with the broader business environment. By comprehensively analyzing the financial environment, the study identifies core problems raised by financial scholars and offers a novel perspective on adapting risk identification and monitoring protocols at the institutional level.

Based on these findings, the article proposes strengthening the central bank's role in the monetary market to enhance the management of financial relations. This strategic shift aims to reduce the likelihood of financial risks, improve the banking system's stability amidst the hybrid aggression of hostile states, and ensure the long-term stabilization of the national financial system and business activity.

Keywords: *monetary policy, macroprudential policy, financial risks, banking risks, financial risk management mechanism.*

Постановка проблеми. Фінансова система України перебуває в умовах постійних випробувань на міцність, що пов'язано з глобальною конкуренцією та гібридним впливом на економіко-політичну складову українського суспільства недружніх країн. Воєнний стан і деструктивний агресивний вплив на усі вітчизняні сфери життєдіяльності фізичних, юридичних осіб і держави формують нові ризики, погіршують макрофінансові прогнози, перешкоджають стабільному довготерміновому функціонуванню підприємницького сектору в країні. З огляду на вище зазначене, необхідно наголосити на стратегічній важливості банківської системи, яка забезпечує реалізацію усіх фінансових взаємовідносин як на внутрішньому ринку країни, так і за його межами.

Важливо підкреслити, що під час функціонування банківських установ виникають різноманітні ризики, основу яких складають фінансові, які пов'язані з основною діяльністю та можуть вплинути не тільки на їх фінансову результативність, прибутковість, життєздатність, конкурентоспроможність, а й спроможні системно через імпліцитні та експліцитні взаємозв'язки в економіці країни впливати на усі сфери та ланки фінансової системи. Суб'єкти банківської сфери, на нашу думку, які уникають ризиків: втрачають потенційні прибутки, безнадійно відстають від своїх конкурентів і формують передумови для власного занепаду в осяжній перспективі. Сьогодні управління ризиками, врахування їх впливу на фінансову стійкість та результативність банківської діяльності є запорукою фінансового успіху як окремого банківського інституту так і усієї банківської системи. Саме тому вивчення суті ризиків, зокрема фінансових, оцінка наявних механізмів управління ними та нівелювання їх негативного впливу є стратегічно важливим для представників українського фінансового середовища, дає можливість створити інноваційні механізми фінансового управління в умовах невизначеності та сформувати передумови для фінансово-господарського зростання. Особливо гостро відчувається потреба в ефективному управлінні фінансовими ризиками діяльності банківських інститутів, пов'язаної з основною діяльністю. Як наслідок, прагматичне теоретико-методологічне забезпечення діяльності банківських установ посилює їх фінансову стійкість, стабільність фінансової системи, дозволяє розширити сфери та джерела отримання прибутків, виявляє інноваційні напрями розвитку банківської системи та створює умови для економічного зростання країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оцінкою і аналізом природи, механізму експертизи та управління фінансовими ризиками банківських установ поглиблено займалися українські та іноземні

фінансисти-науковці упродовж останніх десятиріч. Зокрема, теоретико-методичним аспектам банківських ризиків та механізмам управління ними в умовах сьогодення присвятили свої праці: О. Агрес, П. Дубинецька, Р. Содома [1], О. Вінніченко, В. Громакова [4], В. Волкова [5], М. Губа [6], Н. Дорошенко, Н. Кулик [7], В. Ільчук, Ю. Федорів [9], Т. Кочетигорова [10], О. Лисенок, А. Петрук [11], М. Марич [12], Л. Павленко, О. Криклій [15], Л. Петик [16], О. Попело, М. Федишин [17], І. Ясіновська, Л. Шеремета [21]. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень і розвідок у зазначеній сфері, в українському науковому товаристві відсутнє комплексне бачення та узгодженість понятійного апарату на теоретико-методологічному й правовому рівні, потребує вдосконалення методика досліджень та управління ризиками банківських установ, особливо в умовах невизначеності, динамічних змін у алгоритмах реалізації фінансових відносин, швидкій трансформації фінансових систем завдяки результатам науково-технічного прогресу, а саме цифровізації суспільства в цілому.

Мета і завдання дослідження. Метою є визначення суті фінансового ризику в банківській системі, вивчення його різновидів, методів управління ними та мінімізації негативних наслідків від їх проявів для банківських установ в умовах відсутності можливості прогнозувати операційну, фінансову та інвестиційну діяльність в довготерміновій перспективі. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: систематизувати основні напрями лексико-семантичної ідентифікації дефініцій «ризик» і «фінансовий ризик», що визначають експертні межі досліджуваних фінансових явищ; охарактеризувати динаміку рівня фінансових ризиків в банківській системі; проаналізувати підходи та механізми управління фінансовими ризиками в банківській сфері.

Виклад основного матеріалу. Розуміння ризику як явища з позиції фінансової науки залежить від парадигм, які науково усталені серед вчених-фінансистів та формують розуміння фінансів як явища в економічному просторі суверенного суспільства. Без системного погляду на фінансові дефініції та декомпозиції логіко-семантичних конструктів у фінансовій науці відсутня можливість досягнути наукового консенсусу та імплементації в правове поле країни основних фінансово-юридичних термінів, які імперативно врегульовують фінансові взаємовідносини між суб'єктами фінансової системи. Новітні наукові дослідження актуалізують фінанси як «сукупність керованих суспільних відносин розподільчого характеру, які змінюють наявну величину та структуру вартості з метою формування постійно діючої системи досягнення завдань і цілей на підставі сформованого інтересу чи вимог середовища» [2]. Отже, ризик у банківській системі, а саме його різновид – фінансовий, нами буде розглянуто в розрізі розподільчої теорії фінансів, яка вдало доповнює міжнародно усталений погляд на фінанси як науку про ринки та державо-центричність усіх суспільних процесів, які актуалізують виключно макрорівень без належної декомпозиції усіх фінансово-господарських процесів.

Акцентуємо увагу на той факт, що в сучасному науковому середовищі немає єдиного погляду на ризик. Так, згідно тлумачного словника української мови ризик – це усвідомлена ймовірність виникнення небезпеки, втрат, збитків або невдачі у процесі здійснення певної діяльності [19]. На наш погляд, зазначене визначення в сучасних умовах потребує вдосконалення в частині смислового наповнення, адже ризик не обов'язково може бути ідентифікований через низку причин, наприклад: відсутність належного аналізу, прогнозу, недостатньо релевантна інформація чи відсутність компетенцій в управлінця при оцінці ситуації в процесі прийняття рішень. Погоджуємося з складовою «ймовірність», яка йому притаманна, але, констатуємо, імпліцитні та експліцитні ознаки ризику мають право на присутність в фінансовій науці.

Згідно з позицією НБУ, «ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку» [13]. Враховуючи, що ризик притаманний усім суб'єктам економічної системи, зазначимо, що банківський ризик нічим не відрізняється від аналогічного ризику підприємств чи державних установ. Відмінність полягає лише в рівні системного впливу на економіку загалом та часовому лазі при прояві наслідків для усіх учасників підприємницького середовища, державного сектору суспільства чи фізичних осіб. На наш погляд, ризик у банківській системі, через тісні взаємозв'язки між банківськими установами, може створити зрушення у структурі макрофінансового середовища та змінити як деструктивно, так і конструктивно економічну архітектуру держави, вплинути на основні економіко-політичні напрямки розвитку суспільства у довготерміновій перспективі.

О. Бражко зазначає: «Ризик – це феномен, що пронизує наше повсякденне життя і відіграє значну роль у створенні благополуччя» [3, 31]. Погоджуємося з позицією автора в частині позитивного розвитку стратегії суб'єктів економіки країни, але, підкреслюємо, ризик як імовірність формування певних наслідків, може містити й негативні сценарії розвитку прийнятих управлінських рішень. Позиція науковця, на нашу думку, доповнює усталені визначення ризику, як явища в українському економіко-правовому просторі.

В умовах сучасних викликів М. Марич вважає: «Ризик потенційно дуже шкідливий. Але набагато гірша за ризик – невизначеність, стан незнання того, що відбувається. Невизначеність – найгірший із

усіх видів небезпеки, тому що ми про неї не знаємо, ми не готові до неї, ми не можемо її оцінити» [12]. Підтримуємо позицію автора в частині деструктивного впливу невизначеності на бізнес-процеси, але наголошуємо, що завданням управління ризиками є виявлення, ідентифікація та оцінка імовірності формування різноманітних подій в процесі фінансово-господарської діяльності, зокрема й банківських установ, з метою нівелювання їх негативного впливу. Наголошуємо, що ризику притаманні як імпліцитні, так і експліцитні ознаки, що є природною складовою усіх взаємовідносин між членами суспільства у складних його конструктах, особливо в фінансовій системі країни.

Згідно з науковими дослідженнями О. Лисенок, є три підходи до визначення поняття «ризик»: 1) як негативне явище, яке обов'язково призведе до фінансових втрат; 2) це ймовірність відхилення від поставлених цілей, тобто ризик може означати не лише ймовірність зазнати збитків, а й можливість отримати неочікувані прибутки; 3) своєрідним індикатором ситуації невизначеності у відношенні здійснення тієї чи іншої події в майбутньому [11]. На наш погляд, зазначений науковий доробок, який систематизує судження про природу ризику, комплексно його описує як наукову дефініцію, містить конструктивний фундамент для формування наукового логіко-семантичного конструкту. Вважаємо, що ризик може бути й позитивним явищем в процесі фінансово-господарської діяльності, а відхилення, як його ознака, певною мірою є частиною стратегії управлінців для покращення результатів діяльності, їм притаманна керованість в процесі бюджетування, контролінгу та фінансового управління. Наголошуємо, що ризик – це динамічне явище. Тлумачити його можна лише в часовому розрізі, а вважати індикатором лише тимчасово.

Враховуючи зазначене вище, можемо сформувати власне визначення ризику як імовірності виникнення непрогнозованих подій, що можуть вплинути на функціонування суб'єкта підприємницької діяльності, мету, завдання, результативність його діяльності та, за умов відсутності коротко- і довготермінового прогнозування, спричинити деструктивні наслідки для окремих складових чи організації в цілому.

Фінансові ризики є предметом дослідження плеяди фінансистів-науковців, зокрема доцільно підкреслити науковий доробок О. Агрес [1], І. Бланка, Н. Внукової, О. Віннічeнко [4], В. Волкова [5], Л. Временко, О. Волчанка, М. Гранатурова, В. Громакової, М. Губи, Н. Дорошенко, Л. Дубинецької, В. Ільчук [9], М. Клапкова, Т. Кочетигорової [10], О. Криклій, Н. Кулик, О. Лисенок [11], М. Марич [12], Павленко [15], Л. Пилипенкота, Л. Петик [16], О. Попело [17], А. Петрук, Р. Содома, Ч. І. Лі, В. Успаленко, Дж. Фінерті, М. Федишин, Ю. Федоріва, В. Шапкіна, В. Шелудько, Л. Шеремета, В. Шокуна, І. Ясіновської [21] та ін. На підставі аналізу праць зазначених авторів, ми систематизували значну кількість підходів до ідентифікації та формування дефініції «фінансовий ризик», а саме що він:

1) є результатом фінансових управлінських рішень та пов'язаний з фінансовими наслідками для суб'єктів господарювання;

2) може призвести до фінансово-господарських збитків;

3) виникає при реалізації фінансових угод суб'єктів суспільства чи фінансової діяльності підприємницького середовища;

4) може створити умови, при яких змінюється якість, структура та величина фінансових ресурсів;

5) пов'язаний з неспроможністю виконувати власні фінансові зобов'язання і дотримуватися фінансової дисципліни суб'єктом господарювання;

6) перебуває в синергії з фінансовим результатом суб'єкта підприємницької діяльності, має прямий вплив на його кількісні та якісні характеристики;

7) це наслідок втрат через реалізацію операцій на фінансовому ринку, в основному на кредитному ринку та в процесі взаємодії з фінансово-товарними біржами.

На нашу думку, фінансовий ризик є невід'ємною складовою усієї архітектури ризиків, які виникають в процесі підприємницької діяльності, внаслідок дій або бездіяльності керівного персоналу механізму управління суб'єктів господарювання, держави та представників ринків, з якими взаємодіє такий суб'єкт. Це імовірність виникнення непередбачуваних результатів в процесі фінансово-господарської діяльності, що супроводжується зміною внутрішньої фінансової архітектури суб'єкта підприємництва та зовнішніх взаємозв'язків в коротко- та довготерміновій перспективі як в національній економічній системі, так і за її межами.

В умовах глобальної трансформації фінансового середовища максимально адаптованою до реалій функціонування банківської системи України вважаємо класифікацію банківських ризиків за методикою Національного банку України. Центральний банк утвердив Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [13]. У нинішній непростій для України ситуації з метою ефективного управління ризиками, наголошуємо, необхідно їх розглядати разом з нефінансовими для можливості оцінки загальної ситуації у суб'єкта господарювання чи для усієї банківської системи. Розглянемо ризики більш конкретно:

1) фінансові ризики:

– кредитний ризик – є явним чи неявним ризиком для капіталу банківської установи чи грошових потоків згідно затверджених нею фінансових планів і бюджетів. Пов'язаний з імовірністю втрати спроможності банківськими клієнтами виконувати взяті на себе зобов'язання. За джерелом виникнення зазначений ризик може бути 1) зовнішній (ризик контрагента) і 2) внутрішній (ризик кредитного продукту);

– ризик ліквідності – пов'язаний з зміною ситуації в економічному просторі чи втратою спроможності банківської установою виконувати взяті на себе зобов'язання, а саме: перетворювати наявні ресурси у грошові кошти у визначені терміни та у обсягах, які необхідні для задоволення вимог клієнтів. Доречно наголосити, що зазначений ризик має прямий вплив на фінансову стійкість банківської установи, а при системних потрясіннях фінансової системи може зруйнувати фінансові спроможності банківських установ загалом, без втручання держави, а саме ефективної макропруденційної політики, приводить до «ефекту доміно» – банкрутства системоутворювальних банків та, як наслідок, руйнації економіки країни;

– ризик зміни відсоткової ставки – пов'язаний з правовим регулюванням підприємницької сфери, особливо затвердженням грошово-кредитної та макропруденційної політики НБУ та зміною ставок на міжнародних фінансових ринках, що створює передумови для виникнення дотичних проблем при зміні відсоткової ставки банківської установи, як за кредитами, так і депозитами, наприклад. Може створити системну кризу для підприємницького середовища країни, вплинути на прибутковість усіх учасників економіки, сповільнити чи пришвидшити фінансово-господарську діяльність;

– ринковий ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі. Цей ризик випливає з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових та пайових цінних паперів, валют, товарів та похідних інструментів (деривативів) [13];

– валютний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає у зв'язку з несприятливими коливаннями курсів іноземних валют та цін на банківські метали. Під валютним ризиком також розуміється ймовірність того, що зміна курсів валют призведе до появи в банку збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів і пасивів [18];

2) нефінансові ризики:

– операційно-технологічний ризик – це функціональний ризик, який, переважно, пов'язаний з втратою контролю системою управління банківською установою, погіршенням аналітики, а саме: алгоритмів оцінки ефективності діяльності, неправильному прогнозуванні чи встановленні нелогічних вимог до безпосередніх банківських функціонерів;

– ризик репутації – це імовірність втрати фінансової результативності через зміну репутації банківською установою, а саме зниження чи втрата «довіри» як основної банківської ознаки, яка дає змогу залучати тимчасово вільні фінансові ресурси на ринку, збільшувати часовий лаг при виконанні зобов'язань перед клієнтами, тобто безпосередньо впливає на зміну ризику ліквідності;

– юридичний та стратегічний ризики – пов'язані з зміною правового середовища країни, можливістю підтримки власної суверенності в коротко- та довготерміновій перспективі.

Сучасна фінансова наука містить різноманітні класифікації банківських ризиків, які не завжди виділяють фінансові як окрему категорію, що пов'язано з специфікою та напрями діяльності банківських установ. Враховуючи тенденцію до зростання фінансової відкритості національних економік у методологічному плані, доречно розглянути ризики, які є об'єктом системи моніторингу якості функціонування банківської системи України та формують грошово-кредитну й макропруденційну політику Національного банку України (рис. 1).

Згідно з рис. 1 спостерігаємо зміну величини фінансових ризиків в Україні, що пов'язано з наслідками пандемії ковід-19 та агресією росії. До 2021 р. макроекономічні ризики не зростали, що корелює з прогнозованою фінансово-економічною ситуацією в країні; визначеними темпами зростання економіки; низьким, але системним сталим розвитком підприємницького середовища; зрозумілою для державного менеджменту ситуацією з сальдо платіжного балансу; керованим бюджетним дефіцитом та державним боргом. З 2022 р. макрофінансовий стан української економіки зазнає низки деструктивних впливів, що нівелюються допомогою від європейських партнерів та США.

Кредитний ризик домогосподарств перебуває в позитивній динаміці, знизився впродовж 2020–2025 рр., що пов'язано з ефективною грошово-кредитною політикою НБУ та позитивними очікуваннями населення. Різноспрямована динаміка цих показників зрештою утримала оцінку кредитного ризику домогосподарств на середньому рівні. Як наслідок, для банківської системи центральний банк сформував належне середовище залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів на внутрішньому ринку, що пов'язано,

в тому числі, зі зміною вимог до фінансового моніторингу в країні та підтримкою українського уряду євроінтеграційного шляху розвитку суверенного українського суспільства.

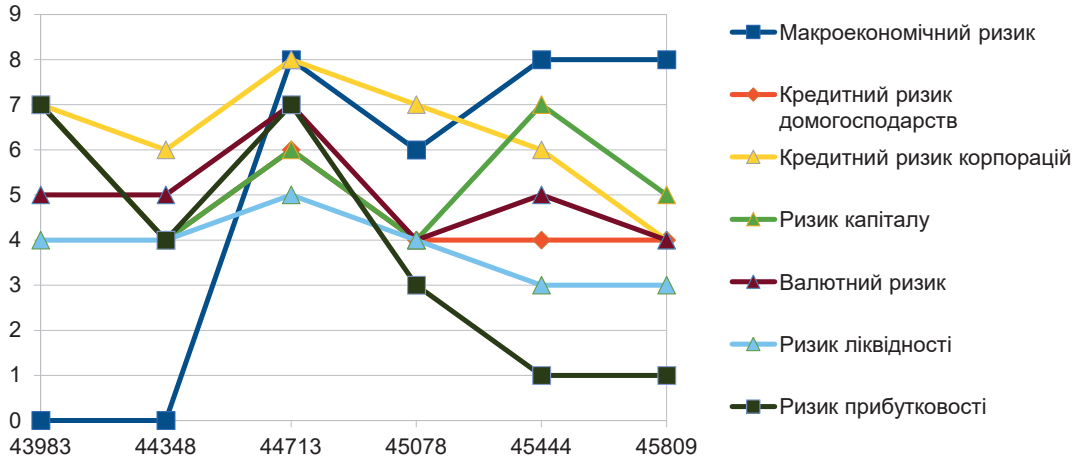

Рис. 1. Динаміка ризиків фінансового сектору в Україні впродовж 2020–2025 рр.

Джерело: складено авторами на основі [7; 8; 9].

Рівень дефолтів корпорацій знизився до нижчих за «довоєнні» рівнів. Фінансові результати підприємств задовільні. Натомість банки прогнозують певне погіршення якості корпоративних кредитів. Настрої бізнесу відносно майбутньої ділової активності дещо погіршилися, хоча й залишаються сприятливими [8]. Це пов'язано з вчасним втручанням державного менеджменту в релокаційні проекти бізнесу в умовах воєнного стану, фінансовою підтримкою фізичних осіб підприємців, захистом енергетичної незалежності підприємницького середовища України.

Як зазначає НБУ у власній звітності, «достатність капіталу сектору значно перевищує мінімальні регуляторні вимоги. Наявний запас капіталу банки використовуватимуть надалі для кредитування та формування буферів. Вчергове підвищена ставка податку сповільнює нарощення капіталу банками» [8]. Позитивна керованість зазначеного ризику пов'язана з ефективною макропруденційною політикою центрального банку, який унеможливлює реалізацію високоризикових угод банківськими установами, обмежує агресивну політику банківської системи в умовах пошуку максимального прибутку на внутрішньому ринку країни.

На основі зазначеного вище можемо стверджувати, що ризики прибутковості, валютний, втрати ліквідності банків знижуються, що, з одного боку, є позитивним явищем і результатом ефективного менеджменту НБУ, а з іншого – свідчить про зниження ділової активності банківських установ та прибутковості їх основної діяльності. Значна зовнішня фінансова допомога надалі сприяє нарощенню міжнародних резервів. Фінустанови та підприємства поліпшили свої очікування валютного ризику в майбутньому, разом із тим девальваційні очікування населення дещо песимістичніші [8]. Загалом, наголошуємо, що в умовах агресії росії, величина виникнення ризиків, які негативно вплинуть на банківську систему, знижується та залишається на прийнятному рівні.

Необхідно наголосити, що фінансові ризики взаємопов'язані з ризиками в усіх сферах економічної системи країни, а їх рівень деструктивності залежить від прийнятої політики на рівні держави та системи управління фінансовими ризиками – банківської установи. Основними методами управління ризиками є:

1. Запобігання (уникнення) фінансових ризиків, які використовуються переважно банківською установою для моніторингу та оцінки власного внутрішнього середовища. Пов'язані з прийняттям чи відмовою від тактичного розвитку напрямів підприємницької діяльності.

2. Сприймання (доєднання до стратегії банківських установ) фінансових ризиків, які, наголошуємо, мають поділятися на такі види:

– методи розподілу (диверсифікації) ризиків між усіма учасниками фінансових відносин, в тому числі дотичних до зазначених операцій суб'єктів фінансової системи;

– методи нівелювання (протистояння) фінансових ризиків банківською установою за рахунок власних фінансових ресурсів, наприклад, резервних чи витрат майбутніх періодів;

– методи зменшення ваги фінансових ризиків в процесі здійснення діяльності банківськими установами, що пов'язані з підвищенням якості систем управління, кваліфікації персоналу, контролінгу, технічної складової фінансової організації.

У сучасному міжнародному фінансовому середовищі наявні різноманітні інструменти оцінки фінансових ризиків. Так, наприклад, клірингові банки Великобританії здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу по кредиту із використанням методик «PARSEL» і «CAMPARI» [14, 98]. Згідно методики «PARSEL»: P (Person) – інформація про персону потенційного позичальника, його репутація; A (Amount) – обґрунтування суми потребуючого кредиту; R (Repayment) – можливість погашення; S (Security) – оцінка забезпечення; E (Expediensly) – доцільність кредиту; R (Remuneration) – винагорода банку (відсоткова ставка) за ризик надання кредиту.

Методика «CAMPARI» більш розширена в системі оцінки: C (Character) – репутація позичальника; A (Ability) – оцінка бізнесу позичальника; M (Means) – аналіз необхідності звертання за позичкою; P (Purpose) – ціль кредиту; A (Amount) – обґрунтування мети кредиту; R (Repaiment) – можливість погашення; I (Insurance) – спосіб страхування кредитного ризику [14].

В умовах сучасних трансформаційних змін статистичні інструменти оцінювання та аналізу ризиків отримують все більшу популярність, що пов'язано з цифровізацією економік світу й бізнес-процесів суб'єктів господарювання, зокрема. Актуалізуємо «класифікаційну модель», а саме «модель Зета» (Zeta model); моделі, побудовані за принципом рівнянь Альтмана; техніку кредитного скорингу, в тому числі, яка запропонована Д. Дюраном; рекомендаційну методику НБУ тощо.

Кредитна активність банківських установ є основою їх фінансової результативності, супроводжується кредитним ризиком, який важко уникнути, оскільки пов'язаний з наявністю непрацюючих (NPL) кредитів в кредитному портфелі банків. Рівень покриття NPL резервами на початку 2025 р. становив 96,9 %, що свідчить про ефективність макропруденційної політики НБУ та активну комплексну роботу з банківською системою. Приватбанк володіє у власному кредитному портфелі 45,8 % NPL, а інші державні банки – 28,8 % станом на 01.12.25 р. Середній рівень непрацюючих кредитів у портфелі установ банківської системи становить 23,9 % у цьому ж періоді часу, що пов'язано з наслідками Приватбанку націоналізації через зумисне уникання роботи з фінансовими ризиками; вторгненням росії та її гібридною агресією на теренах України; запровадженням більш жорсткого визначення терміну «непрацюючий кредит (NPL)» відповідно до міжнародних практик (постанова Правління НБУ № 351) у 2017 р. [20]. Зазначене вище свідчить про тісний взаємозв'язок усіх напрямів діяльності банківських установ з суб'єктами економіки країни та взаємозалежністю ризиків, особливо їх величини, наслідків виникнення деструктивних подій, системного впливу на фінансово-господарську діяльність тощо.

Докорінні зміни, які відбуваються в національній економіці засвідчують, що система управління фінансовими ризиками прямо впливає на фінансову стійкість банківської установи, а й інколи на усю банківську систему. Основні напрями впливу: 1) ліквідність; 2) прибутковість; 3) капітальна стійкість, які є складовими загальної стійкості. Як наслідок, в умовах сьогодення стратегічно важливим для банків є формування ефективної динамічної системи виявлення, оцінки, моніторингу фінансових ризиків та прогнозування наслідків від їх наявності чи відсутності в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності.

Висновки. На етапі сучасних перетворень в умовах цивілізаційного розвитку українського суверенного суспільства глибоке вивчення сутності фінансових ризиків є невід'ємною компонентою фінансової науки, яке на теоретико-методологічному рівні формує не тільки основні фінансові парадигми, дефініції, а й впливає на правове середовище країни. На нашу думку, фінансовий ризик – це імовірність виникнення непередбачуваних результатів в процесі фінансово-господарської діяльності, що супроводжується трансформаційними змінами внутрішньої фінансової архітектури суб'єкта підприємництва та зовнішніх взаємозв'язків в коротко- та довготерміновій перспективі як в національній економічній системі так і за її межами.

У сучасних умовах інноваційного розвитку українського суспільства особливої ваги набувають методи та інструменти ідентифікації, оцінки, моніторингу та прогнозування ймовірності настання фінансових наслідків для банківських установ. Що вимагає переосмислення основних парадигм фінансової науки для підвищення ефективності управління в банківській сфері країни як невід'ємної компоненти фінансової системи, що забезпечує, при ефективному управлінні в довготерміновій перспективі, сталий економічний розвиток суверенного суспільства. Подальші дослідження можуть зосередитися на вдосконаленні державного регулювання фінансового простору країни в частині управління ризиками та впровадженні міжнародного досвіду в українських реаліях. Водночас, можемо стверджувати, що фінансові ризики є об'єктом управління на макрофінансовому рівні, а саме є частиною компетенцій державних органів влади, та мікрорівні як обов'язок банківських установ, що зацікавлені в ефективності власної діяльності в довготерміновій перспективі.

Література:

1. Агрес, О., Дубинецька, П., & Содома, Р. (2025). Ризики банківського сектору в умовах макроекономічної нестабільності. *Економіка та суспільство*, (71). DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-151

Ahres O., Dubynets′ka P., Sodoma R. (2025). Ryzyky bankivs′koho sektora v umovakh makroekonomichnoyi nestabil′nosti [Banking sector risks in conditions of macroeconomic instability]. *Ekonomika ta suspil'stvo* [Economy and Society], (71). DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-151 [in Ukrainian].

2. Бодаковський, В. (2024). Дефінітивна суть категорії «фінанси» в умовах трансформації фінансової науки в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*, (1), 3–11. DOI: https://doi.org/10.32782/2311-844X/2024-1-1

Bodakovs′kyy, V. (2024). Definityvna sut′ katehoriyi «finansy» v umovakh transformatsiyi finansovoyi nauky v Ukrayini [The Definitive Essence of the Category “Finance” in the Conditions of Transformation of Financial Science in Ukraine]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav (seriya ekonomichna)* [Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs (Economic Series)], (1), 3–11. DOI: https://doi.org/10.32782/2311-844X/2024-1-1 [in Ukrainian].

3. Бражко, О.В. (2015). Визначення можливостей управління кредитним ризиком вітчизняними комерційними банками. *Держава та регіони*, 3, 29-32.

Brazhko, O.V. (2015). Vyznachennya mozhlyvostey upravlinnya kredytnym ryzykom vitchyznyanymy komertsiynymy bankamy [Determining the possibilities of credit risk management by domestic commercial banks]. *Derzhava ta rehiony* [State and Regions], 3, 29-32. [in Ukrainian].

4. Вінніченко, О.В., & Громакова, В.В. (2020). Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. *Бізнесінформ*, 5, 375-381. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-375-381

Vinnichenko, O.V., & Hromakova, V.V. (2020). Teoretychni aspekty finansovoyi stiykosti banku [Theoretical aspects of the financial stability of a bank]. *Biznesinform* [Businessinform], 5, 375-381. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-375-381 [in Ukrainian].

5. Волкова, В.В., & Верницький, Б.В. (2018). Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банку. *Фінанси, облік, банки*, 1(23), 48-56. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2296.2018.1.5

Volkova, V.V., & Vernyts′kyy, B.V. (2018). Metodychni pidkhody do otsinky finansovoyi stiykosti banku [Methodological approaches to assessing the financial stability of a bank]. *Finansy, oblik, banky* [Finance, Accounting, Banks], 1(23), 48-56. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2296.2018.1.5 [in Ukrainian].

6. Губа, М.О., & Полійчук, М.В. (2018). Ризики в банківській системі України. *Економіка, фінанси, право*, 5, 4-9.

Huba, M.O., & Poliychuk, M.V. (2018). Ryzyky v bankivs′kiy systemi Ukrayiny [Risks in the banking system of Ukraine]. *Ekonomika, finansy, parvo* [Economics, Finance, Law], 5, 4-9. [in Ukrainian].

7. Дорошенко, Н.О., Кулик, Н.О., & Погореленко, А.К. (2021). Банківські ризики та методи їх попередження. *Соціальна економіка*, 62, 138-147. DOI: https://doi.org/10.26565/2524-2547-2021-62-13

Doroshenko, N.O., Kulyk, N.O., & Pohorelenko, A.K. (2021). Bankivs′ki ryzyky ta metody yikh poperedzhennya [Banking risks and methods of their prevention]. Sotsial′na ekonomika [Social Economy], 62, 138-147. DOI: https://doi.org/10.26565/2524-2547-2021-62-13 [in Ukrainian].

8. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2025 року. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2025-roku>. (2026, лютий, 23).

Zvit pro finansovu stabil′nist′, hruden′ 2025 roku [Financial Stability Report, December 2025]. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2025-roku>. (2026, February, 23). [in Ukrainian].

9. Ільчук, В., & Федорів, Ю. (2025). Фінансові ризики банківських установ та шляхи їх мінімізації в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Полісся*, 1 (30), 133–148. DOI: https://doi.org/10.25140/2410-9576-2025-1(30)-133-148

Il′chuk, V., & Fedoriv, YU. (2025). Finansovi ryzyky bankivs′kykh ustanov ta shlyakhy yikh minimizatsiyi v umovakh voyennoho stanu [Financial risks of banking institutions and ways to minimize them under martial law]. *Naukovyy visnyk Polissya* [Scientific Bulletin of Polissya], 1 (30), 133–148. DOI: https://doi.org/10.25140/2410-9576-2025-1(30)-133-148 [in Ukrainian].

10. Кочетигорова, Т.В., & Алейнік, А.Ю. (2017). Сутність та класифікація банківського ризику. *Гроші, фінанси і кредит*, 17, 715-718.

Kochetyhorova, T.V., & Aleynik, A.YU. (2017). Sutnist′ ta klasyfikatsiya bankivs′koho ryzyku [The essence and classification of banking risk]. Hroshi, finansy i kredyt [Money, Finance and Credit], 17, 715-718. [in Ukrainian].

11. Лисенок, О.В., & Петрук, А.О. (2023). Ризики операцій з похідними фінансовими інструментами як загроза фінансовій стабільності комерційних банків. *Економіка, управління та адміністрування*, 4, 145-154. DOI: https://doi.org/10.26642/jen-2023-4(106)-145-154

Lysenok, O.V., & Petruk, A.O. (2023). Ryzyky operatsiy z pokhidnymy finansovymy instrumentamy yak zahroza finansoviy stabil′nosti komertsiynykh bankiv [Risks of operations with derivative financial instruments as a threat to the financial stability of commercial banks]. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya* [Economics, Management and Administration], 4, 145-154. DOI: https://doi.org/10.26642/jen-2023-4(106)-145-154 [in Ukrainian].

12. Марич, М.Г., & Марич, А.В. (2017). Банківські ризики та система управління ними. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічна*, 23 (2), 84-88.

Marych, M.H., & Marych, A.V. (2017). Bankivs′ki ryzyky ta systema upravlinnya nymy [Banking risks and their management system]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomichna* [Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic Series], 23 (2), 84-88.

13. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків". Постанова Правління Національного банку України 15.03.2004 № 104 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04?find=1&text=%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA#Text>. (2026, лютий, 23).

Metodychni vkazivky z inspektuvannya bankiv "Systema otsinky ryzykiv"[Methodological guidelines for the inspection of banks "Risk assessment system"]. Postanova Pravlinnya Natsional′noho banku Ukrayiny 15.03.2004 № 104 [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine of 15.03.2004 No. 104]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04?find=1&text=%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA#Text>. (2026, February, 23). [in Ukrainian].

14. Мілан, А.О. (2015). Кредитний ризик та його хеджування за допомогою деривативів. *Формування ринкових відносин в Україні*, 2, 95-100.

Milan, A.O. (2015). Kredytnyy ryzyk ta yoho khedzhuvannya za dopomohoyu deryvatyviv [Credit risk and its hedging using derivatives]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini* [Formation of market relations in Ukraine], 2, 95-100. [in Ukrainian].

15. Павленко, Л.Д., Криклій, О.А., & Чумак, О.В. (2024). Ризики банків України та організаційна система управління ними в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*, 5, 126-132. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.126

Pavlenko, L.D., Krykliy, O.A., & Chumak, O.V. (2024). Ryzyky bankiv Ukrayiny ta orhanizatsiyna systema upravlinnya nymy v umovakh voyennoho stanu [Risks of Ukrainian banks and the organizational system of their management under martial law]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid* [Investments: Practice and Experience], 5, 126-132. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.126 [in Ukrainian].

16. Петик, Л., & Міщенко, К. (2024). Оцінка банківських ризиків в умовах війни. *Економіка та суспільство*, 65. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-98

Petyk, L., & Mishchenko, K. (2024). Otsinka bankivs′kykh ryzykiv v umovakh viyny [Assessment of banking risks in wartime]. *Ekonomika ta suspil'stvo* [Economy and Society], 65. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-98 [in Ukrainian].

17. Попело, О., & Федишин, М. (2024). Оцінка ризиків фінансової стійкості банківської галузі в умовах тривалих викликів. *Економіка та суспільство*, 68. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-183

Popelo, O., & Fedyshyn, M. (2024). Otsinka ryzykiv finansovoyi stiykosti bankivs′koyi haluzi v umovakh tryvalykh vyklykiv [Assessment of risks to the financial stability of the banking industry in the face of long-term challenges]. *Ekonomika ta suspil'stvo* [Economy and Society], 68. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-183 [in Ukrainian].

18. Ризики банківської установи. <https://abank.com.ua/uploads/media/default/0001/01/0dee1c4388ffda54e69e5fb7a98f5f948477edff.pdf>. (2026, лютий, 23).

Ryzyky bankivs′koyi ustanovy [Risks of a banking institution]. <https://abank.com.ua/uploads/media/default/0001/01/0dee1c4388ffda54e69e5fb7a98f5f948477edff.pdf>. (2026, February, 23). [in Ukrainian].

19. Словник української мови у 20 томах. <https://1677.slovaronline.com/115343-%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0% B8%D0%BA>. (2026, лютий, 23).

Slovnyk ukrayins′koyi movy u 20 tomakh [Dictionary of the Ukrainian language in 20 volumes]. <https://1677.slovaronline.com/115343-%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0% B8%D0%BA>. (2026, February, 23). [in Ukrainian].

20. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні незважаючи на тривалу повномасштабну війну знижується. <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>. (2026, лютий, 23).

Chastka nepratsyuyuchykh kredytiv (NPL) v Ukrayini nezvazhayuchy na tryvalu povnomasshtabnu viynu znyzhuyet′sya [The share of non-performing loans (NPL) in Ukraine is decreasing despite the prolonged full-scale war]. <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>. (2026, February, 23). [in Ukrainian].

21. Ясіновська, І.Ф., & Шеремета, Л.М. (2024). Управління банківськими ризиками в умовах війни. *Бізнесінформ*, 11, 237-246. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-11-237-246

Yasinovs′ka, I.F., & Sheremeta, L.M. (2024). Upravlinnya bankivs′kymy ryzykamy v umovakh viyny [Banking Risk Management in Wartime]. *Biznesinform* [Businessinform], 11, 237-246. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-11-237-246 [in Ukrainian].